

2^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΛΥΚΩΝ ΝΕΡΩΝ

Σχολικό Έτος 2021-2022

Τμήμα Α1

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Ενότητα 2^η : Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

Δραστηριότητα έκφρασης & δημιουργίας

IV. Η ιστορία του ελληνικού αλφαβήτου

Υπεύθυνη καθηγήτρια:
Μαλκότση Κυράνα

Βασάλος Ελευθέριος Μάριος
Γιολδάσης Παναγιώτης
Φανουράκης Αριστοτέλης

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ

Από το φοινικικό στο ελληνικό αλφάβητο

Το ελληνικό αλφάβητο είναι παιδί του φοινικικού. Τα στοιχεία που πείθουν ότι το ελληνικό αλφάβητο γεννήθηκε από το φοινικικό είναι η ομοιότητα των γραμμάτων, η παρόμοια σειρά καθώς και τα ονόματά τους: *άλφα, βήτα, γάμα, δέλτα* κλπ. Το Άλφα ονομάζεται έτσι, γιατί το σχήμα του γράμματος θυμίζει το σχήμα μιας κεφαλής βοδιού και γιατί η λέξη *alef*, που σημαίνει «βόδι», στη σημιτική γλώσσα των Χαναναίων αρχίζει από «Α». Το γράμμα Α δηλαδή προέρχεται από ένα εικονογραφικό σημάδι που απεικόνιζε το βόδι. Αυτό φαίνεται καθαρά αν δούμε το πρωτοσιναιτικό σημάδι, όπου φαίνεται το κεφάλι του βοδιού με τα κέρατά του. Αυτό το εικονιστικό σχήμα απλοποιήθηκε για να δώσει το Α.

Η εξέλιξη του Άλφα

Αιγυπτιακό Ιερογλυφικό κεφαλή βοδιού	Πρωτοσιναιτικό <i>aleph</i>	Φοινικικό <i>aleph</i>	Ελληνικό <i>Άλφα</i>
			Αα

Οι ίδιοι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν επίγνωση ότι το αλφάβητο τους βασιζόταν στο φοινικικό αλφάβητο. Τα γράμματα του αλφαβήτου τα ονόμαζαν φοινικικά γράμματα (*φοινικία γράμματα*). Ο αρχαίος ιστορικός Ηρόδοτος λέει ξεκάθαρα ότι οι Έλληνες έμαθαν τη γραφή από τους Φοίνικες και σημειώνει: «Στην αρχή οι Έλληνες μεταχειρίστηκαν όσα γράμματα μεταχειρίζονται οι Φοίνικες· ύστερα όμως, με το πέρασμα του χρόνου άλλαξαν τον ήχο τους και το σχήμα τους. [...] Αφού τα γράμματα τα εισήγαγαν οι Φοίνικες στην Ελλάδα, είναι δίκαιο να ονομάζονται *φοινικικά*.»

Πώς γράψαμε για πρώτη φορά στον Ελλαδικό χώρο

Στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς διάφορα συστήματα γραφικής παράστασης της γλώσσας (αλφάβητα). Τελικά επικράτησε η χρήση του ελληνικού αλφαβήτου (όπως είναι ευρύτερα γνωστό), του οποίου οι αρχές ανάγονται στο βόρειο σημιτικό αλφάβητο.

Τα συστήματα γραφής που χρησιμοποιήθηκαν στον ελληνικό χώρο είναι τα εξής:

(i) Ιερογλυφική γραφή (περίπου 2000-1750 π.Χ.). Πρόκειται για εικονογραφική γραφή. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως σε σφραγιδολίθους που βρέθηκαν κατά τις ανασκαφές του Evans στην Κνωσό. Η γραφή αυτή δεν έχει ακόμη αναγνωσθεί.

Εικόνα 2. Αποτύπωμα σφραγιδολίθου ένας Κύκνος με δύο συλλαβογράμματα

(ii) Γραμμική γραφή Α' (1700-1450 π.Χ.)

Πινακίδες τής γραμμικής Α' βρέθηκαν κυρίως στην Αγία Τριάδα τής Κρήτης. Μολονότι μοιάζει με τη Γραμμική Β', δεν έχει ακόμη αναγνωσθεί. Αποτελεί πρόβλημα αν η Γραμμική Β' είναι εξέλιξη τής Α' —επειδή σε πολλά σημεία είναι πολυπλοκότερη— ή αν και οι δύο αποτελούν εξελίξεις από άλλον κοινό τύπο γραμμικής γραφής.

(iii) Γραμμική γραφή Β' (1450-1200 π.Χ.).

Η Γραμμική Β' ήταν το σύστημα γραφής που χρησιμοποιήθηκε κατά τη Μυκηναϊκή Περίοδο. Η χρήση Γραμμικής Β' περιορίστηκε σε σημαντικούς ανακτορικούς χώρους όπως η Κνωσός, οι Μυκήνες, η Πύλος, η Θήβα και η Τίρυνθα. Οι περισσότερες επιγραφές Γραμμικής Β' βρίσκονται σε πήλινες πινακίδες και σε μεγάλο βαθμό περιλαμβάνουν οικονομικές συναλλαγές της διοίκησης του παλατιού, υπάρχουν όμως και μερικές περιπτώσεις που σχετίζονται με στρατιωτική δραστηριότητα. Η Γραμμική Β' περιλαμβάνει 90 συλλαβογράμματα και έναν απροσδιόριστο αριθμό ιδεογραμμάτων.

(iv) Κυπρομινωική γραφή (1500-1100 π.Χ.).

Παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με τα συλλαβογράμματα της Κρητομινωικής γραμμικής γραφής Α. Περιλαμβάνει συνδυασμούς ευθύγραμμων και καμπυλόγραμμων σημείων, χαραγμένων πάνω σε πινακίδες και αγγεία από πηλό. Το μέχρι σήμερα αρχαιότερο δείγμα χρονολογείται στο 1500 π.Χ. και παρουσιάζεται στο πάνω μέρος μικρής πήλινης πινακίδας, ορθογώνιου σχήματος, που βρέθηκε το 1955 στην Έγκωμη Αμμοχώστου. Πρόκειται για μια επιγραφή, χαραγμένη στη μια όψη της πινακίδας και αποτελούμενη από 21 μεγάλα γραμμικά σημεία, σε τρεις σειρές και χωρισμένα μεταξύ τους με δυο οριζόντιες γραμμές.

(v) Κυπριακό συλλαβάριο (6ος-4ος αι. π.Χ.).

Ατελής συλλαβογραφική γραφή με 56 συλλαβογράμματα. Μοιάζει με τη Γραμμική Β', στις οποίες την αποκρυπτογράφηση βοήθησε αρκετά. Παραμένει άγνωστη η σχέση των δύο γραφών. Έχει αναγνωσθεί.

(vi) Ελληνικό αλφάβητο (10ος αι. π.Χ. – σήμερα)

Α ALPHA	Β BETA	Γ GAMMA	Δ DELTA	Ε EPSILON	Ζ ZETA
Η ETA	Θ THETA	Ι IOTA	Κ KAPPA	Λ LAMBDA	Μ MU
Ν NU	Ξ XI	Ο OMICRON	Π PI	Ρ RHO	Σ SIGMA
Τ TAU	Υ UPSILON	Φ PHI	Χ CHI	Ψ PSI	Ω OMEGA

Έτσι αποκαλείται το αλφάβητο που διαμορφώθηκε με επινόηση των Ελλήνων περίπου τον 10ο π.Χ. αι. Οι Έλληνες είναι οι πρώτοι που, παίρνοντας τα βασικά στοιχεία από το βορειοσημιτικό σύστημα γραφής (κυρίως τα σύμφωνα), διαμόρφωσαν δικό τους σύστημα, στο οποίο κάθε γράμμα αποδίδει έναν φθόγγο. Έτσι δημιούργησαν το πρώτο πραγματικά συστηματικό φωνολογικό αλφάβητο, το οποίο είναι διεθνώς γνωστό ως ελληνικό αλφάβητο.

Η ιστορία και η εξέλιξη του αλφάβητου και των γραμμάτων

Το πρώτο σύστημα γραφής ήταν η σφηνοειδής γραφή. Ο τόπος προέλευσης του πρώτου αλφαβήτου, το οποίο ονομάζεται πρωτοσημιτικό είναι η περιοχή της Μέσης Ανατολής. Το πρωτοσημιτικό αλφάβητο ήταν συμφωνογραφικό: τα σύμβολά του παρίσταναν μόνο τα σύμφωνα και ο αναγνώστης φανταζόταν τα ενδιάμεσα φωνήεντα.

Παραλλαγή αυτού του αλφαβήτου είναι το φοινικικό αλφάβητο. Οι Φοίνικες πήραν από τους Αιγυπτίους μερικά γράμματα και κατάφεραν να δημιουργήσουν το πρώτο αλφάβητο. Το φοινικικό αλφάβητο αποτελούταν από 22 σύμφωνα και χρησιμοποιούνταν στον Λίβανο, την Παλαιστίνη και τη Συρία από τον 11ο μέχρι τον 5ο αιώνα π.Χ. Τα γράμματα του φοινικικού αλφαβήτου ήταν απλοποίηση των αντίστοιχων γραμμάτων του πρωτοσημιτικού αλφαβήτου. Κάθε χαρακτήρας αντιπροσωπεύει ένα συγκεκριμένο συνδυασμό συμφώνου-φωνήεντος, δηλαδή μία συλλαβή. Σ' αυτό βασίστηκαν το αραμαϊκό, το εβραϊκό και το ελληνικό αλφάβητο. Οι αρχαίοι Έλληνες γνώρισαν το φοινικικό αλφάβητο, πιθανώς μεταξύ του 1000 και του 900 π.Χ., όταν ταξίδευαν στην ανατολική Μεσόγειο. Αφού το πήραν το πλούτισαν με φωνήεντα, προσαρμόζοντάς το στην ελληνική γλώσσα, φτιάχνοντας το πρώτο αλφάβητο που περιείχε σύμβολα και για τα φωνήεντα. Η ανακάλυψη αυτή είναι σπουδαία όχι μόνο για την ιστορία της ελληνικής γλώσσας, αλλά και για την ιστορία του πολιτισμού γενικά. Τα αλφάβητα που χρησιμοποιούμε και χρησιμοποιήσαμε για να καταγράψουμε τις ευρωπαϊκές γλώσσες, ιδιαίτερα το λατινικό και το κυριλλικό, αποτελούν προσαρμογές του ελληνικού αλφαβήτου. Και οι περισσότερες γλώσσες γράφονται ή μπορούν να γραφούν με το λατινικό αλφάβητο.

Φοινικικό αλφάβητο

Ⲁ	'	Ⲁ	Ⲁ	Ⲁ	P
ⲁ	B	ⲁ	ⲁ	ⲁ	S
Ⲃ	G	Ⲃ	Ⲃ	Ⲃ	Q
ⲃ	D	ⲃ	ⲃ	ⲃ	R
Ⲅ	H	Ⲅ	Ⲅ	Ⲅ	Š
ⲅ	W	ⲅ	ⲅ	ⲅ	T
Ⲇ	Z	Ⲇ	Ⲇ	Ⲇ	
ⲇ	H	ⲇ	ⲇ	ⲇ	

Διακόσμηση κεραμικού με το αλφάβητο (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα, Νο 9146)

Ένα από τα «όστρακα» θραύσματα αγγείων με τα οποία εξοστράκισαν - εξόρισαν τον Αριστείδη τον Δίκαιο.

Τα γράμματα και οι σημασίες τους

Φοινικικό Όνομα	Σημασία	Προφορά αντίστοιχο		αντίστοιχο	
		εβραϊκό γράμμα	ελληνικό γράμμα	εβραϊκό γράμμα	ελληνικό γράμμα
𐤀	Αλεφ βόδι	ʾ	α	Αα	
𐤁	Μπετ σπίτι	b β	β	Ββ	
𐤂	Γκίμελ καμήλα	g γ	γ	Γγ	
𐤃	Ντάλετ πόρτα	d δ	τ	Δδ	
𐤄	Χε παράθυρο	h ἡ	η	Εε	
𐤅	Βάου άγκιστρο, γάντζος	w ʔ	ι	Ff	Yu
	Υαου καρφί				
𐤆	Ζαϊν όπλο	z ζ	τ	Ζζ	
	Ζαϊν όρεπάνι				
𐤇	Χετ φράχτης, τοίχος	ḥ	η	Ηη	
𐤈	Τετ καλάθι (,)	tʿ tʿ	υ	Θθ	
𐤉	Γιοντ χέρι	j j	ι	Ιι	
𐤊	Καφ παλάμη	k κ	κ	Κκ	
	ρόπαλο				
𐤋	Λάμεντ βουκέντρα	l λ	λ	Λλ	
𐤌	Μεμ νερό	m μ	μ	Μμ	
𐤍	Νουν ερπετό, φίδι	n ν	ν	Νν	
𐤎	Σαμέχ υποστήριγμα	s σ	ο	Ξξ Χχ	
𐤏	Αγίν μάτι	ʿ	υ	Οο	
𐤐	Πε στόμα	p π	ϑ	Ππ	
𐤑	Τσάντε πλευρό ανθρώπου (,)	sʿ σʿ	ϑ	Μμ	
𐤒	Κοφ κόμπος	q ϑ	ϑ	Φφ	
𐤓	Ρεσ κεφάλι	r ρ	γ	Ρρ	
𐤔	Σιν δόντι	ʃ β	ψ	Σσς	
	Ταβ				
𐤕	Τάου σημάδι	t τ	η	Ττ	

	Phoenician	Ionia	Athens	Corinth	Argos	Crete	Euboea	Modern
alpha	𐤀	Α	Α	Α	Α	Α	Α	Α α
beta	𐤁	Β	Β	𐀀	𐀁	𐀂	Β	Β β
gamma	𐤂	Γ	Λ	𐀃	𐀄	Λ	𐀅	Γ γ
delta	𐤃	Δ	Δ	Δ	𐀆	Δ	𐀇	Δ δ
epsilon	𐤄	Ε	Ε	𐀈	Ε	Ε	Ε	Ε ε
digamma	𐤅		Ϝ	Ϝ	Ϟ	Ϝ	Ϝ	Ϝ Ϝ
zeta	𐤆	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ ζ
eta		Η						Η η
heta	𐤇		Η	Η	Η	Η	Η	
theta	𐤈	Θ	Θ	Θ	Θ	Θ	Θ	Θ θ
iota	𐤉	Ι	Ι	𐀉	Ι	𐀊	Ι	Ι ι
kappa	𐤊	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ κ
lambda	𐤋	Λ	Λ	Λ	𐀋	Λ	Λ	Λ λ
mu	𐤌	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ μ
nu	𐤍	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν ν
xi	𐤎	Ξ		Ξ	Ξ	Ξ	Χ	Ξ ξ
omicron	𐤏	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο ο
pi	𐤐	Π	Π	Π	Π	Π	Π	Π π
san	𐤑			Σ	Σ	Σ	Σ	
koppa	𐤒	Ϟ	Ϟ	Ϟ	Ϟ	Ϟ	Ϟ	Ϟ Ϟ
rho	𐤓	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ ρ
sigma	𐤔	Σ	Σ		Σ		Σ	Σ σ
tau	𐤕	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ τ
upsilon		Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ υ
phi		Φ	Φ	Φ	Φ		Φ	Φ φ
khi		Χ	Χ	Χ	Χ		Ψ	Χ χ
psi		Ψ		Ψ	Ψ			Ψ ψ
omega		Ω						Ω ω
sampi		Ͱ						Ͱ ͱ

Values	EGYPTIAN		SEMITIC		LATER EQUIVALENTS		
	Hieroglyphic	Hieratic	Phœnician		Greek	Roman	Hebrew
<i>a</i>	eagle					A	א
<i>b</i>	crane					B	ב
<i>k (g)</i>	throne					Γ	ג
<i>t (d)</i>	hand					Δ	ד
<i>h</i>	mæander					E	ה
<i>f</i>	cerastes					Υ	ו
<i>z</i>	duck					Ϟ	ז
<i>χ (kh)</i>	sieve					H	ח
<i>θ (th)</i>	tongs					Θ	ט
<i>i</i>	parallels					I	י
<i>k</i>	bowl					K	כ
<i>l</i>	lioness					Λ	ל
<i>m</i>	owl					M	מ
<i>n</i>	water					N	נ
<i>s</i>	chairback					Ξ	ס

Πηγές

https://www.greeklanguage.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/browse.html?start=61#

https://el.wikipedia.org/wiki/Αλφάβητο#Η_ιστορία_του_αλφαβήτου

https://el.wikipedia.org/wiki/Φοινικικό_αλφάβητο

<https://www.maxmag.gr/politismos/i-istoria-toy-ellinikoy-alfavitoy/>

https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_05/03.html

<https://www.babiniotis.gr/dimosieumata/glossika-themata/316-poes-kai-poses-grafes-xrisimopoiithikan-stin-ellada>

<https://www.worldhistory.org/trans/el/1-13525/>

<http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=2720&-V=limmata>

https://www.ancientgreecereloaded.com/files/ancient_greece_reloaded_website/ancient_greece_alphabet_gr.php

<https://maccunion.wordpress.com/2012/07/30/%CE%BF%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%AE-%CE%B5%CE%BE%CE%BF%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/>

https://www.brown.edu/Departments/Joukowsky_Institute/courses/greekpast/4739.html